

Економіка воєнного часу

УДК 331.101.262

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18996183>

**Стратегії збереження та відтворення людського капіталу в умовах
глобального старіння нації**

Проданова Лариса Василівна,

доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та
бізнес-адміністрування, Черкаський державний технологічний університет,
м. Черкаси, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-4280-6013>

Лутай Лариса Анатоліївна,

доктор економічних наук, професор, професор кафедри логістики,
Державний університет «Київський Авіаційний Інститут», м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-2335-4795>

Прийнято: 15.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

***Анотація.** Метою дослідження є аналіз трансформації людського капіталу в умовах глобального демографічного переходу, що характеризується незворотними змінами у віковій структурі суспільства. Методологічну основу дослідження становлять системний та порівняльний аналіз, методи економіко-статистичного моделювання, метод структуризації об'єкта дослідження. Проаналізовано виклики, що постають перед національними економіками України та ряду європейських країн через старіння населення, і, як наслідок, дефіцит пропозиції на ринку праці та зниження когнітивної мобільності кадрів. Визначено, що ключовим*

інструментом нівелювання негативних наслідків старіння нації є перехід до стратегії «активного довголіття» та інвестицій у «срібну економіку». Запропоновано комплексні стратегії відтворення людського капіталу на макро-, мікро- та особистісному рівнях, що базуються на концепції навчання протягом життя та цифровій адаптації старшого покоління. Обґрунтовано, що реалізація запропонованих стратегій дозволить нівелювати дефіцит робочої сили та забезпечити додатковий приріст валового внутрішнього продукту за рахунок підвищення продуктивності праці осіб старшого віку. У висновках зазначено, що для України, в умовах повоєнного відновлення, пріоритетом має стати не просто утримання літніх людей на ринку праці, а їхній радикальний рескілінг у цифрові галузі. Практичне значення дослідження полягає в можливості використання отриманих результатів органами державної влади та місцевого самоврядування при розробці програм соціального і демографічного розвитку, зокрема збереження та розвитку національного людського капіталу. Запропоновані стратегії дозволяють оптимізувати витрати на соціальне забезпечення шляхом підвищення економічної активності населення старших вікових груп та впровадження інструментів збереження професійного здоров'я протягом усього життєвого циклу.

Ключові слова: людський капітал, глобальне старіння, срібна економіка, навчання протягом життя, рескілінг, демографічна криза, демографічне навантаження, активне довголіття.

Strategies for preserving and reproducing human capital in the context of global population aging

Larysa Prodanova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Department of Management and Business Administration, Cherkasy State Technological University, Cherkasy, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-4280-6013>

Larysa Lutay,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Department of Logistiks, State University «Kyiv Aviation Institute», Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-2335-4795>

Abstract. *The study aims to analyze the transformation of human capital within the context of the global demographic transition, characterized by irreversible changes in the age structure of society. The methodological framework of the research comprises systemic and comparative analysis, economic-statistical modeling, and the method of object structuring. The paper analyzes the challenges facing the national economies of Ukraine and several European countries due to population aging, which results in a labor market supply deficit and a decline in the cognitive mobility of the workforce. It is determined that the key instrument for mitigating the negative consequences of an aging nation is the transition to an "active longevity" strategy and investment in the "silver economy". The study proposes comprehensive strategies for human capital reproduction at the macro, micro, and individual levels, based on the concept of lifelong learning and the digital adaptation of the older generation. It is substantiated that the implementation of these strategies will help offset labor shortages and ensure additional growth in Gross Domestic Product by increasing the labor productivity of older individuals.*

The conclusions state that for Ukraine, in the context of post-war recovery, the priority should not merely be retaining elderly people in the labor market but ensuring their radical reskilling for integration into digital sectors. The practical significance of the research lies in the potential application of its results by state and local government authorities in developing social and demographic development programs, particularly for the preservation and advancement of national human capital. The proposed strategies allow for the optimization of social security expenditures by increasing the economic activity of older age groups and implementing tools to maintain occupational health throughout the entire life cycle.

Keywords: *human capital, global aging, silver economy, lifelong learning, reskilling, demographic crisis, demographic burden, active longevity.*

Постановка проблеми. У 2026 році глобальне старіння нації перетворилося з суто соціального питання на фундаментальний макроекономічний виклик. Сьогодні глобальне старіння – це не просто демографічний факт, а системний економічний виклик. Аналіз джерел наукової літератури дозволяє згрупувати найбільш суттєві прояви глобального старіння в сучасному світі. Серед них: 1) дефіцит робочої сили, який проявляється в зменшенні частки працездатного населення та створенні тиску на ринок праці, уповільненні темпів зростання внутрішнього валового продукту; 2) трансформація соціальних систем шляхом збільшення навантаження на пенсійні та медичні фонди, що вимагає нових підходів до фінансування; 3) новий сенс поняття «продуктивність». У 2026 році важливо не просто «омолоджувати» штат, а навчитися ефективно використовувати досвід старшого покоління через концепцію навчання протягом життя (lifelong learning).

Традиційні моделі економічного зростання, що базувалися на постійному притоці молодोї робочої сили, більше не працюють. Стрімкий

розвиток технологій (AI, автоматизація) випереджає темпи природного оновлення поколінь, що створює ризик масового знецінення людського капіталу старших вікових груп. Для України питання збереження людського капіталу має критичне значення у контексті повоєнного відновлення, де кожен збережений «рік продуктивності» громадянина безпосередньо впливає на темпи зростання ВВП та стійкість пенсійної системи.

Концепція людського капіталу пройшла тривалий шлях від простого ототожнення людини з «живим інструментом» до визнання її головним інтенсифікатором економічного зростання. Фундаментальні праці Г. Беккера та Т. Шульца [1] заклали основу розуміння людських здібностей як активу, що потребує інвестицій (освіта, охорона здоров'я, міграція) з метою отримання майбутнього доходу. Проте класичні моделі Дж. Мінцера традиційно розглядали життєвий цикл індивіда як лінійний процес, який складається з наступних етапів: інвестицій (навчання в молодому віці), експлуатації (праця в зрілому віці), деградації, знецінення капіталу (вихід на пенсію) [2]. Трансформація підходів до збереження людського ресурсу в умовах старіння населення знайшла відображення в моделях зростання Р. Солоу та теорії економіки знань П. Друкера [3; 4].

Можна виділити ключові етапи еволюції поглядів на людський капітал в умовах глобального старіння нації. Традиційний підхід (1960 – 1990pp.), в рамках якого акцент робиться на базовій освіті та фізичній працездатності, а старіння сприймається як чистий економічний тягар. Інформаційний етап (2000-2010pp.) – поява концепції навчання впродовж життя (lifelong learning), в рамках якої визнається, що знання застарівають швидше, ніж людина виходить на пенсію. Етап демографічної адаптації (сучасність) – людський капітал старшого покоління розглядається через призму «неявних знань» та когнітивної резистентності; старіння нації стимулює розвиток «срібної економіки», де капітал досвіду стає дефіцитним ресурсом. В 2026 р., коли

глобальне старіння стало визначальним фактором, така лінійна логіка втрачає актуальність. Сучасна економічна думка переходить до циклічної моделі відтворення, де людський капітал не «вичерпується» після 60 років, а трансформується.

Таким чином, трансформація теорії сьогодні полягає в переході від оцінки «кількості робочих рук» до оцінки «якості когнітивного потенціалу» протягом усього періоду довголіття. Збереження капіталу в літньому віці тепер залежить не лише від початкової освіти, а від інституційної здатності держави забезпечувати безперервне оновлення навичок та підтримку біологічного ресурсу (здоров'я).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських вчених вагомий внесок у дослідження демографії та людського розвитку зробила Е. Лібанова – авторка чисельних наукових праць, присвячених демографічній трансформації України, людському розвитку та соціальній політиці. В чисельних наукових працях та публічних доповідях щодо відтворення населення в умовах війни та кризи вона надає масштабну оцінку стану і проблем людського капіталу України та можливих шляхів його відновлення в повоєнний період [5]. О. Грішнова – досліджувала проблеми безперервної освіти та інвестицій у людський капітал протягом життя [6]. Л. Шаульська – вивчає питання стратегічного управління людським розвитком, в тому числі розглядає проблеми підвищення конкурентоспроможності людського капіталу та соціальної стійкості [7].

З числа наукових досліджень 2025 року слід назвати праці Ascheampong A. та Ороку Е. [8], які вивчають проблеми людського капіталу у взаємозв'язку між демократією та прямими іноземними інвестиціями в країнах, що розвиваються; Auerbach P. та Green F. [9] – доводять, що теорія людського капіталу слугує парадигмою для аналізу впливу освіти та навчання людини на економіку; Hasnat, T. [10], Kwon, S.-H. [11] – досліджують роль

фінансування соціальної сфери у формуванні та розвитку людського капіталу; Ruthensteiner V. та Leitner, K.-H. [12] – вивчають питання впливу розвитку людського капіталу на зростання фірм.

Сучасні аспекти «срібної економіки» та активного довголіття активно розробляються у звітах Організації об'єднаних націй, Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) та ін. Зазначені організації проводять аналіз того, як нерівність у накопиченні людського капіталу в молодості впливає на якість життя в старості. Вони надають практичні рекомендації щодо стратегій управління капіталом працівників старшого віку, готують щорічні звіти, де розглядаються питання зайнятості та соціального захисту літніх людей [13; 14; 15; 16; 17; 18].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, присвячених стратегії адаптації людського капіталу до умов 2020-х років (після пандемії та в епоху ШІ-трансформації) сучасні уявлення про людський капітал потребують глибшого переосмислення, особливо в частині рескілінгу (перенавчання) літніх працівників. В контексті глобального старіння концепція людського капіталу повинна бути розширена з урахуванням демографічного переходу та «срібної економіки» з акцентуванням на стійкість та адаптивність. Дослідженню підлягають глобальні та національні тренди старіння нації, виявлення загроз знецінення людського капіталу, визначення напрямів впливу старіння на інноваційний потенціал нації. Це дозволить обґрунтувати економічну ефективність залучення літнього населення до активної економічної діяльності.

Наукова новизна полягає у авторському підході до визначення поняття «людський капітал в контексті довголіття», який розглядається як динамічна сукупність інтелектуальних здібностей, професійного досвіду,

психоемоційної стійкості та фізичного здоров'я індивіда, що підтримуються та оновлюються протягом життя для забезпечення продуктивної самореалізації в умовах мінливого демографічного та технологічного середовища.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати динаміку та прогнозні показники старіння нації на прикладі України та провідних країн світу, визначити ключові загрози для збереження інтелектуального та фізичного потенціалу працівників старших вікових груп, запропонувати стратегічні напрямки відтворення людського капіталу через інструменти безперервної освіти та превентивної медицини для забезпечення стійкого економічного розвитку та соціальної стабільності. Це забезпечить логічний та послідовний підхід до вивчення людського капіталу в умовах глобального старіння, з урахуванням його складності та взаємозв'язків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно людський капітал розглядався як крива, що стрімко зростає до 30-40 і згасає після 60-ти рр. Але зараз очікується, що частка людей у віці 65 років і старше зросте з 10% у 2022 році до 16% у 2050 році. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) акцентує увагу на зміні структури захворюваності, що прямо впливає на державні видатки. У країнах з високим рівнем доходу витрати на охорону здоров'я літніх людей у 3–5 разів вищі, ніж на молодь. Проблема в тому, що загальна тривалість життя зростає швидше, ніж тривалість здорового життя. Це створює «період непрацездатної старості», який є чистим економічним витратним фактором. ВООЗ впровадила показник «Очікувана тривалість здорового життя» [16]. Враховуючи це можна запропонувати підхід, де завдяки стратегіям збереження (медицина, цифрова грамотність) людський капітал залишається високим значно довше (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння підходів, що характеризують людський капітал

Традиційний підхід	Підхід через призму довголіття
Освіта – етап молодості	Освіта – безперервний процес

Старіння – втрата продуктивності	Старіння – трансформація компетенцій
Здоров'я – відсутність хвороб	Здоров'я – функціональна незалежність

Джерело: власна розробка авторів

Зміна вікової структури населення впливає на три головні макроекономічні змінні:

1) пропозиція робочої сили. Скорочення кількості молодих кадрів призводить до дефіциту робочої сили та тиску на заробітну плату. За даними ОЕСР, у деяких країнах (Японія, Італія) робоча сила може скоротитися на 20-25% до 2050 року без залучення мігрантів [15];

2) рівень заощаджень та інвестицій. Згідно гіпотези життєвого циклу, люди накопичують капітал у працездатному віці та витрачають його на пенсії. Це приводить до зменшення загального рівня національних заощаджень, наслідками чого можуть стати дорожчання кредитів та зниження інвестиційної активності;

3) темпи росту ВВП. Світовий банк зазначає, що старіння населення може сповільнювати річний ріст ВВП на 0,5-1,0% у довгостроковій перспективі через зниження продуктивності (якщо не впроваджуються технології автоматизації) (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив вікової структури населення на макроекономічні зміни

Економічний показник	Характер впливу	Основна причина
Споживчий попит	Зміна структури	Зростає попит на медицину та догляд, падає на нерухомість та авто
Державні фінанси	Дефіцит	Зростання витрат на пенсії та медицину при звуженні податкової бази
Інновації	Неоднозначний	Ризик зниження креативності, але стимул для роботизації

Джерело: власна розробка авторів

Таким чином, вікова структура населення діє як «тихий гальмувальник» традиційної економіки, але водночас створює нішу для «срібної економіки». Статистика ООН підтверджує, що країнам необхідно переходити від стратегії утримання літніх осіб до стратегії інвестування в їх людський капітал, щоб нівелювати негативні ефекти.

В умовах 2026 року, коли глобальне старіння стало визначальним фактором, лінійна логіка втрачає актуальність. Сучасна економічна думка переходить до циклічної моделі відтворення, де людський капітал не «вичерпується» після 60 років, а трансформується.

Демографічне навантаження – ключовий показник для економіки. В розвинених країнах цей показник вже перевищує 50-60 осіб. Згідно з прогнозами ООН, світ перебуває на етапі безпрецедентного старіння. Коефіцієнт демографічного навантаження показує, скільки осіб віком 65+ припадає на 100 осіб працездатного віку (15–64 роки). До 2050 року в Європі на одного пенсіонера припадатиме лише двоє працюючих (зараз приблизно троє) [18].

Порівняльна оцінка демографічного навантаження за даними ООН, Світового банку та Державної служби статистики України (з урахуванням прогнозних коригувань) наведена в табл. 3

Таблиця 3

Порівняння демографічного навантаження: України, ЄС та лідерів старіння

Показник (прогноз на 2025-2026 рр.)	Україна	ЄС (середнє значення)	Лідери старіння (Японія, Італія)
Частка населення 65+ (%)	~19–21%*	~21–23%	24–30%
Коефіцієнт навантаження (65+ на 100 працюючих)	~30–32	~33–35	38–50
Медіанний вік (років)	41.5	44.4	47–49

Джерело: розроблено авторами на основі [17].

Примітка: дані по Україні мають високу похибку через масштабну міграцію працездатного населення та молоді після 2022 року, що штучно прискорило процес старіння структури населення

Незважаючи на схожі цифри частки літніх людей, економічні наслідки для України та ЄС відрізняються. Це, перш за все, гендерний дисбаланс (надсмертність чоловіків). В Україні спостерігається величезний розрив у тривалості життя: жінки живуть в середньому на 10–12 років довше за чоловіків. «Срібна економіка» в Україні має переважно жіноче обличчя, що вимагає специфічних стратегій збереження капіталу, орієнтованих на соціальну адаптацію жінок похилого віку. Країни ЄС спочатку стали багатими, а потім постаріли. Вони мають фінансові резерви та розвинені приватні пенсійні фонди. Україна зіткнулася зі старінням на етапі низького рівня ВВП на душу населення, що обмежує можливості держави інвестувати в «другу кар'єру» літніх людей. За даними ВООЗ, тривалість здорового життя в ЄС на 7–9 років вища, ніж в Україні. Тому саме там людина 65+ часто залишається активним споживачем та працівником. В Україні через стан здоров'я людський капітал у цьому віці знецінюється швидше [19].

Внаслідок відсутності таких фінансових ресурсів, як у ЄС, головний ресурс в Україні – максимальне продовження трудової активності через перекваліфікацію та цифровізацію (збереження людського капіталу). Навіть при низьких доходах, група 60+ стає найбільшим сегментом споживачів, що вимагає трансформації ринку праці. Через війну та міграцію молоді, частка літнього населення в Україні зростає швидше за середньосвітові показники. Це створює подвійний тиск на бюджет.

В таких умовах підсилюються загрози знецінення людського капіталу. Швидкість оновлення технологій випереджає цикли перепідготовки. Працівники 50+ часто опиняються за бортом не через відсутність інтелекту, а через відсутність доступу до короткострокових курсів.

Упередження роботодавців призводять до того, що досвідчений персонал використовується на низькокваліфікованих роботах, що приводить до «недоінвестування» потенціалу. Зростання хронічних захворювань знижує

когнітивну продуктивність. Без превентивної медицини людський капітал «тане» швидше, ніж інвестиції в нього встигають окупитися.

В дослідженнях вітчизняних та закордонних вчених досі ведеться дискусія: чи старіюча нація менш інноваційна? Дані свідчать про те, що старші працівники мають вищий рівень «кристалізованого інтелекту» (здатності використовувати накопичений досвід), що є критичним для стратегічного управління.

Характеристика викликів для відтворення людського капіталу представлена в табл. 4.

Таблиця 4

Порівняльна характеристика викликів для відтворення людського капіталу
(прогнозні дані на 2026 р.)

Показник	Країни		
	Україна	Польща	Німеччина
Ключовий виклик	«Подвійний шок»: старіння + міграційні втрати молоді	Швидке старіння при високому рівні індустріалізації	Критичний дефіцит фахівців середньої ланки
Стан «Срібної економіки»	На етапі формування низька купівельна спроможність літніх людей	Активний розвиток сервісів для літніх; державні гранти на перенавчання	Високорозвинений ринок; орієнтація на інноваційні асистивні технології
Рівень навчання протягом життя lifelong learning (50+)	Низький, домінує самоосвіта або короткі курси від служб зайнятості	Середній, активне фінансування з фондів ЄС програм рескілінгу	Високий, розвинена система корпоративного навчання та «університетів третього віку»
Доступ до медицини (збереження ресурсу)	Ускладнений через воєнні руйнування та реформування системи	Стабільний, фокус на реабілітації та профілактиці	Еталонний, превентивна медицина – основа збереження працездатності

Джерело: узагальнено авторами за [15; 17; 19]

Німеччина та Польща обрані як найкращі об'єкти для порівняння: Німеччина – це «еталон» старіння в ЄС, а Польща – країна з подібним до українського бекграундом, що зараз активно бореться за збереження кадрів.

Аналіз свідчить, якщо Німеччина вирішує проблему старіння через технологічну автоматизацію та залучення талантів з-за кордону, то Україна перебуває в ситуації, де збереження кожної одиниці людського капіталу є питанням національної безпеки.

У ЄС стратегії базуються на концепції «Ageing in Place» (старіння у звичному середовищі) та цифровій інклюзії, тоді як для України пріоритетом стає економічне виживання та соціальна згуртованість. Особливо тривожним є розрив у показниках lifelong learning. В Україні людський капітал старшого покоління часто залишається «замороженим» у застарілих компетенціях, що в умовах цифрової трансформації 2026 року веде до його стрімкої деградації (табл. 5).

Таблиця 5

Порівняння стратегій активного довголіття

Напрями стратегії	Досвід країн ЄС	Потенційна адаптація для України
Освіта (lifelong learning)	Університети третього віку з державним фінансуванням, ваучери на навчання для людей 50+	Створення цифрових хабів при бібліотеках, акцент на ІТ-грамотність для отримання держпослуг
Ринок праці	Податкові пільги для компаній, де працюють люди 60+, гнучкий графік	Стимулювання мікропідприємництва та самозайнятості, розвиток менторства («майстер – учень»)
Охорона здоров'я	Персоналізована медицина, масове впровадження телемедицини та систем моніторингу вдома	Розширення програми «Доступні ліки», акцент на психологічній реабілітації
Соціальне середовище	Кохаузинг (спільне проживання літніх людей та студентів) для боротьби з самотністю	Відродження громадських центрів, розвиток волонтерства серед літніх людей

Джерело: власна розробка авторів

На підставі проведеного дослідження можна виділити пріоритетні заходи для відтворення людського капіталу в Україні з урахуванням глобального старіння. Це, перш за все, економічна ревіталізація. В Україні літні люди часто сприймаються лише як отримувачі пенсій. Стратегія має змістити фокус на них як на споживачів та платників податків. Необхідні програми підтримки бізнесу, що створюють товари для літніх людей (геронтотехнології, спеціальне харчування) на державному рівні. Наступним заходом є подолання ейджизму (дискримінації за віком), коли освічених фахівців звільняють або не наймають тільки через вік. Державні інформаційні компанії повинні працювати з роботодавцями в напрямку висвітлення переваг «вікових» працівників. Також необхідно забезпечити функціональну мобільність працівників шляхом розвитку інклюзивної інфраструктури: пандуси, освітлення, безпечний транспорт, тощо, що критично не тільки для літніх людей, а й ветеранів війни. Збереження капіталу неможливе без фізичної можливості людини бути частиною громади.

Стратегії оптимізації державної політики в сфері активного довголіття на макро-мікро та індивідуальному рівні представлено в табл. 6.

Таблиця 6

Стратегії активного довголіття за рівнями управління

Макроекономічний рівень (державна стратегія)	Мікроекономічний рівень (корпоративна стратегія)	Індивідуальний рівень (особистісна стратегія)
Запровадження системи «Срібних ваучерів». Державне субсидування короткострокових освітніх програм для осіб віком 50+, спрямованих на опанування цифрових інструментів та ШП	Впровадження програм «Зворотного менторства». Система, де молоді спеціалісти навчають старших колег новітнім технологіям, а старші передають молоді «м'які навички» (soft skills) та управлінський досвід	Концепція «Портфельної кар'єри». Перехід від однієї професії на все життя до зміни 3–4 напрямків діяльності, що запобігає професійному вигоранню
Реформа превентивної медицини як інвестиція. Створення національної	Ергономічна трансформація робочих місць. Інвестиції в	Самоінвестування в когнітивне здоров'я: Популяризація методів

програми «Капітал здоров'я», регулярні чекапи для працюючих осіб старшого віку, які повністю покриваються державою, що знижує витрати на лікування та зберігає працездатність	асистивні технології та автоматизацію фізично важких процесів, що дозволяє людям старшого віку залишатися в професії без шкоди для здоров'я	підтримки нейропластичності мозку через постійне навчання та зміну видів інтелектуальної активності
Інституційна підтримка «Гнучкого виходу на пенсію». Законодавче закріплення можливості поєднувати часткову зайнятість із отриманням частини пенсійних виплат	Управління віковою різноманітністю. Впровадження KPI для HR-відділів щодо вікової різноманітності, що мінімізує ейджизм і сприяє створенню стійких команд	-

Джерело: власна розробка авторів

Подолання кризи глобального старіння – динамічна екосистема, де кожен учасник виконує свою критичну функцію. Так, держава формує фундамент через інклюзивну соціальну політику та розвиток медицини, подовжуючи період активного довголіття. Бізнес виступає каталізатором, впроваджуючи стратегії управління віком (Age Management), він перетворює досвід старших поколінь на реальний економічний ресурс, уникаючи дискримінації за віком. Людина – головний суб'єкт з її готовністю до самоінвестицій, збереження здоров'я та психологічної гнучкості, що визначають якість капіталу. У центрі цієї взаємодії знаходиться когнітивна мобільність. Вона є тією «сполучною тканиною», яка дозволяє системі не стагнувати. Це здатність суспільства та окремого індивіда не просто накопичувати знання, а миттєво адаптувати їх до змін технологічного укладу (рис. 1).

Тільки за умови синхронізації зусиль усіх трьох вершин трикутника «держава – бізнес – людина» навколо ідеї безперервного розвитку, Україна зможе трансформувати виклик старіння нації у стратегічну перевагу – суспільство досвіду, інновацій та високої адаптивності.

Рис. 1 Трикутник відтворення людського капіталу в умовах демографічних змін

Джерело: власна розробка авторів

Згідно з аналітичними даними OECD та Світового банку, якщо забезпечити умови для подовження трудової активності лише для 10% населення віком 60+ терміном на 1 рік, це створює ланцюговий ефект: збільшення виробництва товарів та послуг; зменшення навантаження на солідарну пенсійну систему та зростання податкових надходжень; збереження купівельної спроможності старшого покоління. Залежно від структури економіки, така зміна забезпечує приріст ВВП у межах 0,5% – 1,2%. Для країни з розвиненою сферою послуг цей показник тяжіє до верхньої межі через вищу додану вартість інтелектуальної праці [20].

Висновки. У результаті проведеного дослідження стратегій збереження та відтворення людського капіталу в умовах глобального старіння нації було сформульовано такі висновки. Доведено, що в умовах 2026 року людський капітал перестав бути статичним ресурсом, який вичерпується з віком. Сучасна економічна теорія має розглядати старіння не як «демографічне

навантаження», а як перехід до «срібної економіки», де старше покоління є активним суб'єктом споживання та виробництва інтелектуальних послуг. Встановлено, що головними загрозами для відтворення людського капіталу є стрімке технологічне знецінення навичок та інституційний ейджизм. Аналіз показав, що без системного втручання темпи деградації професійних компетенцій у віковій групі 55+ перевищують темпи їхнього природного оновлення. Порівняльний аналіз досвіду України, Польщі та Німеччини підтвердив, що успішність збереження капіталу залежить від рівня розвитку системи навчання протягом життя. Для України, в умовах повоєнного відновлення, пріоритетом має стати не просто утримання літніх людей на ринку праці, а їхній радикальний рескілінг у цифрові галузі.

Обґрунтовано, що реалізація стратегій активного довголіття за рівнями управління дозволить нівелювати дефіцит робочої сили та забезпечити додатковий приріст валового внутрішнього продукту за рахунок підвищення продуктивності праці осіб старшого віку. Інвестиції у «срібний» людський капітал мають вищий мультиплікативний ефект у довгостроковій перспективі, ніж прямі соціальні виплати.

Для збереження та відновлення людського капіталу запропоновано трикутник відтворення людського капіталу в умовах демографічних змін «держава – бізнес – людина»: держава (перехід до фінансування «капіталу здоров'я» та впровадження освітніх ваучерів для старшого покоління), бізнес (впровадження когнітивної ергономіки та програм «зворотного менторства»), особистість (формування культури портфельної кар'єри та безперервного самонавчання).

Перспективами подальших розвідок людського капіталу в умовах глобального старіння нації можуть стати дослідження прогностичних сценаріїв його розвитку шляхом моделювання впливу різних стратегій (наприклад, підвищення віку виходу на пенсію, зростання інвестицій в перекваліфікацію),

оцінка ефективності програм адаптації до «срібної економіки для урядів та бізнесу. Ці дослідження допоможуть подолати на ринку праці ейджізм по відношенню до людей «срібного віку», активно залучати їх до відбудови України.

Подяки. Немає.

Список використаних джерел

1. Becker G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. Chicago: University of Chicago Press, 1975. URL: <http://www.nber.org/chapters/c3730>
2. Mincer J. Investment in Human Capital and Personal Income Distribution. *Journal of Political Economy*. 1958. Vol. 66, No. 4. P. 281–302. URL: <https://www.jstor.org/stable/1827422>
3. Ковальчук В. Роберт Солоу, або «Золоте правило економічного зростання». *Вісник економіки*. 2017. № 3. С. 135–143. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/54>
4. Друкер П. Виклики менеджменту у XXI столітті /пер.з англ. К.: КМ-Букс, 2020. 240 с. URL: https://nashformat.ua/products/ebook-vyklyky-dlya-menedzhmentu-xxi-stolittya-630921?srsId=AfmBOoqrdJZO42ueMylR_ChjNcZ3PC1ZKKZs7BqHpdQUOKgIqs8x84yT
5. Лібанова Е. М. Людський капітал України: втрати внаслідок війни і перспективи повоєнного відродження (стенограма доповіді на засіданні Президії НАН України 5 лютого 2025 р.). *Вісник НАН України*. 2025. № 4. С. 38–45. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2025.04>
6. Grishnova O., Cherkasov A., Brintsev O. Transition to a New Economy: Transformation Trends in the Fields of Income and Salary Functions. *Problems and*

Perspectives in Management. 2019. № 17 (2). С. 18–31. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17\(2\).2019.02](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17(2).2019.02)

7. Шаульська Л. В., Кримова М. О. Стан ринку праці в контексті стратегії розвитку людського капіталу регіону. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2018. № 2. С. 23–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpzn_2018_2_5

8. Acheampong A. O., Oropku E. E. O. Democracy, Human Capital, and Foreign Direct Investment: Evidence from Developing Economies. *Economics & Politics*. 2025. 37(3). 1123–1144. DOI: <https://doi.org/10.1111/ecpo.70004>

9. Auerbach P., Green F. Reformulating the Critique of Human Capital Theory. *Journal of Economic Surveys*. 2025. 39(5). 1839–1851. DOI: <https://doi.org/10.1111/joes.12675>

10. Hasnat T. From budgets to better lives: How governance shapes fiscal effectiveness in human capital formation. *Transforming Government: People, Process and Policy*. 2025. 19(4), 814–838. DOI: <https://doi.org/10.1108/TG-04-2025-0109>

11. Kwon, S.-H. Education Expenditure and Sustainable Human Capital Formation: Evidence from OECD Countries. *Sustainability*, 2025, 17(23), 10848. DOI: <https://doi.org/10.3390/su172310848>

12. Ruthensteiner V., Leitner K.-H. The role of human and financial capital in the business model design-performance relationship: Evidence from Austrian start-ups. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 2025. 21(1), 72. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11365-025-01085-6>

13. Human Capital Data Portal. The World Bank. URL: <https://humancapital.worldbank.org/en/home>.

14. The Silver and White Economy: The Chinese Demographic Challenge. OECD. URL: <https://web-archive.oecd.org/pdfViewer?path=/2013-11-20/256455-OECD-China-report-Final.pdf>

15. The many faces of adult learners: Who learns, why, and who is left

behind. Paris : OECD Publishing, 2026. URL:
https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2026/02/the-many-faces-of-adult-learners_273aa3a3/a5a1893a-en.pdf

16. Decade of Healthy Ageing (2021–2030). World Health Organization. Geneva : WHO, 2020. 216 p. URL: <https://www.who.int/publications/b/56512>

17. World Population Prospects 2024: Summary of Results. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. New York : UN, 2024. 52 p. URL: https://population.un.org/wpp/assets/Files/WPP2024_Summary-of-Results.pdf

18. Human Development Report 2025: A matter of choice: People and possibilities in the age of AI. UNDP. New York : United Nations Development Programme, 2025. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/country-insights#/ranks>

19. Україна у цифрах 2024 : статистичний збірник / Державна служба статистики України ; за ред. І. Є. Вернера. Київ : Держстат України, 2025. 210 с.

20. How 21st-Century Longevity Can Create Markets and Drive Economic Growth : White Paper. World Economic Forum. Geneva : WEF, 2015. 24 p. (Global Agenda). URL:
https://www3.weforum.org/docs/WEF_GAC_Ageing_White_Paper.pdf